

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 23. АВГУСТ 1930.

БРОЈ 34

Садржај:

Беоћинска фабрика цемента а. д. — Беоћин
Француско-српска индустрија цемента а. д. — Поповач
„Dalmatia“ д. д. за творење цемента портланд, Сућурач—Split
„Croatia“ творница портланд цемента а. д. — Загреб

БЕОЋИНСКА ФАБРИКА ЦЕМЕНТА А. Д. БЕОЋИН.

Беоћинска фабрика цемента била је у пуном сјају своје делатности у очи Свetskoga рата. Разграничењем на основу уговора о миру она је припала Југославији. Нјезини акционари у главnome били су у Пећи, због тога је за извесно време још и после разграничења комерцијална дирекција била тамо. Уосталом финансиско тежиште таквог једног великог подuzeћа, као што је Беоћинска фабрика цемента, и у пркос делимићној национализацији, остало је природно још увек у иностранству. Она припада једном моћном међународном концерну под именом Cementaria д. г. са седиштем у Цириху, а под ућеšћем и руковођењем велике банкарске куће Blankart и компанија. Национализацијом један пакет дошао је у својину људи око Prometne и Izvozne банке и Опште привредне банке. Беоћинска фабрика цемента била је још пре рата једно индустриско подuzeће великих димензија, она је и за развијену индустрију Аустроугарске спадала у ред већих индустријских подuzeћа уопште. Нјезин капацитет може се назвати неограничен. Лежећи на врло великом лежишту сировине, она је у стању, према потреби, да прошири свој капацитет у бесконачност. Данас нјезин капацитет премаша далеко могућност домаћег тржишта, на коме она ради. Пре рата она је покривала један велики део потребе у цементу целокупне Мађарске, а у исто време била је и јако извозно подuzeће. До пре рата није било на Балкану ни једне фабрике цемента, тако да је целокупна предратна Турска и Бугарска довлачила цемент са стране. Као ливерант на Балкану Беоћинска фабрика цемента била је ван конкуренције. Она је имала монополски положај у Бугарској и Турској. Ми смо ово навели због тога, да бисмо могли да створимо представу о томе колику је велику perturbацију у погледу територијалног уновчења производа doneo Свetski rat овом подuzeћу. Одсечен је један део потрошачке територије; а у исто време се подигла индустрија цемента у Бугарској; а поред тога су саобраћајне и специјално трговинско-политичке прилике учиниле да је Беоћинска фабрика цемента упућена била на домаће тржиште. Она би истина могла још знатне количине извозити у Турску, али ми још нисмо стигли да са Турском направимо трговински уговор.

Беоћинска фабрика цемента умела се ипак снаћи у ново створеној ситуацији уговором о миру. Истина захваљујући врло okretnom комерцијалном руковођењу. Она је одмах била на-чиство с тим, да је нјезин главни потрошач југословенско домаће тржиште и да треба поклонити сву пажњу неговању тог тржишта. Одмах је по разграничењу државе било јасно, да је на томе тржишту имала да се бори са три фабрике у непосредној близини: оном у Подсуседу код Загреба, Ралјском и Поповачком. Природно је да би конкуренција створила услове на тржишту такве, да би сва подuzeћа морала радити са огромним губитком. Због тога је дирекција покушала вероватно да путем споразума, картела, колико толико утиче на цену, али како са Поповачком фабриком цемента није могло доћи ни до каквих споразума ни у каквој форми, то је Беоћинска фабрика цемента видела да од кар-

tela нема ништа, те је приступила другом начину за ублажавање конкуренције, наиме фузијом са индустријским подuzeћима у суседству. Тако је она постала главним акционаром Ралјске фабрике цемента и „Croatie“ у Подсуседу код Загреба, два главна континентална ливеранта. One су у исто време биле чак у споразуму са фабриком цемента „Split“ у Splitу, али не због конкуренције, јер ова није уопште могла да конкурише на терену на коме је доминирала Беоћинска фабрика цемента. Тај је споразум престао и Беоћинска фабрика се појављује на далматинској обали преузимајући преко свог holdinga подuzeће Adria-Bauxit.

Раћун изравнања.

Активa	1926.	1927.	1928.	1929
			у hiljadama dinara	
Фабрике и nameštaj	21.693	63.426	68.354	69.169
Роба и материјал	8.112	7.063	7.065	10.534
Готовина	455	540	91	169
Душници	48.820	42.027	50.493	48.312
Ефекти	1.690	7.483	7.483	7.565
Пасивa				
Главница	13.500	40.500	40.500	40.500
Резервни фонд	1.300	1.600	2.000	3.540
Резерва valorизације	—	10.066	10.066	10.066
Специјална резерва	—	3.198	3.198	3.198
Повериоци	39.273	30.426	35.509	31.883
Резерва амортизације	11.650	14.652	19.000	23.773
Чиста добит	5.549	9.861	11.912	11.392
Збир пасиве	84.120	123.968	136.769	138.627

Раћун губитка и добитка.

Рашоди	1927.	1928.	1929.
Плате и трошкови	5.497	6.601	6.659
Резерва за смањење вредности	1.902	2.000	2.073
Порези	2.397	3.718	3.726
Дубиози	636	227	277
Чиста добит	9.861	11.912	11.392
Приходи			
Од фабријације	19.328	23.243	22.362
Од камате	830	1.024	1.131
Разни	2	15	376
Пренос добити	135	176	258
Збир прихода	20.296	24.459	24.129

Poslovi у 1929. години кретали су се готово истим темпом и као у 1928. години, јер по обиму грађевинске делатности није било нићег нарочитог. Јавни радови већег обима чекају још увек, како се то обично каже, на велики spoljni zajam, а приватно-привредна грађевинска делатност опада због опаданја куповне снаге широке масе народа. Фабрика цемента продаје око 16 hiljada wagona годишње.

Укупне инвестиције исказују се у 1929. години са 69 милиона динара према 68,3 у 1928. и 63,4 у 1927. години. То показује да се фабрика стално обнавља и проширује. Наравно да је

ta cifra potpuno fantastična. Po sebi se razume da investicije fabrika tako jednog ogromnog poduzeća (koje ima čak i svoj ugljeni majdan u Čereviću) iznosi mnogo više nego što je iskazano u bilansu.

Rezerva robe skočila je iz 1928. u 1929. godinu za 3,5 miliona dinara, što bi značilo usporenu prođu. Ali sa gledišta likviditeta poduzeća ništa se nije promenilo zbog toga što su dužnici smanjeni za skoro 2,5 miliona dinara, od 50,6 na 48,3 miliona. Pored toga fabrika pokazuje u svom portfelju efekata za 7,5 miliona dinara, što će biti svakako akcije poduzeća u kojima ona ima većinu, a posebno Croatiaje i Ralje.

Glavnica iznosi za poslednje tri godine, posle izvršene valorizacije, nepromenjeno 40,5 miliona dinara. Mnogobrojne i raznovrsne rezerve u ukupnom zbiru iznose gotovo toliko isto koliko i glavnica. Ili upravo ako bi se tim rezervama dodale i dotacije, koje su odlučene na zboru 1930. godine, i iz dobiti 1929., onda bi izašlo da rezerve iznose više nego glavnica. U svakom slučaju ukupna sredstva Beočinske fabrike cementa premašuju 80 miliona dinara na suprot investicijama na sumu od 70 miliona dinara. Ostatak aktive od 38 miliona dinara pokriven je poveriocima u iznosu od 31 milion dinara i dobiti u toku 1929. godine od 11 miliona dinara. Ukupna sredstva fabrična pokrivaju investicije, robu i jedan deo dužnika.

Ukupna bruto dobit iskazana je sa 24 miliona dinara i to 22,3 od fabrikacije i 1,1 kuponi i kamata i oko 600 hiljada razno. Od toga je otišlo 6,6 na plate i fondove, 3,7 na poreze, a ostatak (koji je iskazan u bilansu sa 11,4 miliona) iznosi u stvari 13,5 miliona dinara, jer je izdvojeno 2,073 miliona dinara na dotaciju rezerve za amortizaciju. To bi iznosilo nešto preko 30% glavnice. Od toga je 16% upotrebljeno na dividendu. Rezervni fond dotiran je ukupno sa 400 hiljada dinara, a amortizacionom fondu dodato je novih 2,5 miliona dinara, 700 hiljada dodatno je potpornom fondu, a 130 hiljada preneto je za iduću godinu.

Na prvi pogled čista dobit od 30% vrlo je velika, ali kad bi se izvršila valorizacija celokupnih investicija i pokazala prava vrednost, onda bi bilo veliko pitanje da li bi celokupna ta dobit bila dovoljna da pruži i skromnu dividendu.

FRANCUSKO-SRPSKA INDUSTRIJA CEMENTA A. D. POPOVAC

Upravni odbor ovoga poduzeća ima jednu praksu, kojoj se ne može dati dovoljno priznanja: ona redovno u svojim izveštajima daje podatke o proizvodnji (u dotičnoj godini) cementa i uglja i koliko je od toga prodato. Taj je podatak ne samo dragocen zbog ocene bilansa dotičnog poduzeća već od dragocene je nacionalno-ekonomske koristi. Mesto opisivanja razvića fabrike u toku poslednje četiri godine, mi ćemo izneti samo statističke podatke, koji govore više nego mnogo stranica. Tako je u Popovačkoj cementari proizvedeno:

	proizvedeno	prodato	proizv.	potrošeno	ugalj
1926.	16.000 t.	15.837 t.	45.000	30.700	—
1927.	20.218 t.	18.140 t.	66.500	47.780	15.000
1928.	23.650 t.	24.100 t.	64.800	42.800	18.486
1929.	33.974 t.	32.150 t.	75.090	42.900	31.172

U 1927. godini potrošila je ona 15 hiljada, u 1928. 18.000, a u 1929. godini 31 hiljada tona uglja. Kod rudnika uglja Sisevac imamo isti napredak: u 1926. godini ukupna proizvodnja 45 hiljada tona, u 1927. godini 66, u 1928. 64,8 i u 1929. godini 75 hiljada. To povećanje proizvodnje ne predstavlja automatsko raščćenje volumena poslova, već je izvedeno pod vrlo teškim uslovima i velikim tehničkim i finansijskim promenama. I cement i ugljal nalazi se kod nas u hiperprodukciji. Pored toga fabrika cementa u Popovcu izložena je jakoj konkurenciji jednoga moćnoga konkurenta — Beočinske fabrike cementa, odnosno njene filijale Raljske fabrike cementa. Što se tiče uglja, njega ima na sve strane u rudarskom bazenu, u kome

je Sisevac, čiji je ugljal prvoklasnog kvaliteta. Sisevački ugljal je jedan od najboljih ugljala u bazenu Senjskoga rudnika. Kod cementa pak borba je bila oštra i teška, prvi sudar je bio takav, da ga je popovačka fabrika dobro osetila. Ali, i tu nam najlepše ilustruje činjenica, šta znači, kad se jedna industrija naslanja na neograničenu finansijsku moć, — umesto da posrne, uprava društva rešava da izvrši reorganizaciju, a posebno da ga osposobi za veću proizvodnju. Ono što je danas često element uspeha, to je optimizam u teškim momentima, a toga je bilo u dovoljnoj meri kod Popovačke fabrike cementa. Ona je već 1927. god. odlučila da poveća kapacitet fabrike od 2000 na 5000 vagona godišnje. Danas ona ima dve rotacione peći, kapacitet jedne je 70, a druge 90 tona, ukupno 160 tona dnevno (16 vagona). I ako je povećanje fabrike dovršeno tek u 1929., ipak je u istoj godini proizvodnja bila skoro 36 hiljada tona, tako da pod normalnim prikama može se pretpostaviti, da će već u 1930. godini fabrika moći da iskoristi najveći deo svog novog kapaciteta. Konkurencija kod cementa u toliko je teža, što se nalazi u borbi roba prvog kvaliteta na obema stranama. Jugoslavija je zemlja prvoklasnog kvaliteta cementa. Beočinski i popovački cement spadaju u robu, koja bi imala i na svetskom tržištu da se ubraja u prvoklasnu.

Povećanjem svoga kapaciteta i proizvodnje popovačka fabrika je u isto vreme smanjila i troškove proizvodnje i to na dva načina: smanjujući generalne troškove po vagonu i izvođeci novu instalaciju po pravilima najmodernije racionalizacije. Time je ona uspešla da u prkos konkurencije pokazuje sve veću dobit.

Aktiva	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
Blagajna i banke	96	87	385
Hartije od vrednosti	526	526	123
Izdanci za novu fabriku	6.885	14.307	—
Zemljišta i koncesije po odb. amort.	451	488	365
Pruge i telefon. linije po odb. amort.	3.247	3.027	3.105
Zgrade industrijske i za stanove „	2.559	4.453	13.270
Mašinerije, alat, material etc. „	5.125	5.000	18.692
Roba	1.878	1.784	2.711
Razni dužnici	3.621	2.651	4.263
Razna aktiva	2	72	34
Pasiva			
Glavnica	7.000	20.000	20.000
Rezerva	39	117	217
Poverioci	11.933	6.959	17.762
Razna pasiva	4.476	3.906	2.928
Dobitak	944	1.416	2.290
Zbir pasive	24.393	32.400	43.198

Račun gubitka i dobitka

Rashodi	1927.	1928.	1929.
Plate	749	1.263	1.467
Porezi i takse	447	1.122	984
Kamate po tek. računima	532	1.318	1.323
Opšti troškovi	2.328	1.182	1.975
Amortizacija	1.203	1.285	1.759
Čista dobit	776	1.005	1.635
Prihodi			
Bruto prihodi	6.012	7.620	9.145
Kamati	24	—	—
Zbir prihoda	6.037	7.620	9.145

Kao što vidimo iz gornje tablice, glavnica je isto tako povećavana. 1927. godine bila je 7 miliona, a 1928. povećana je na 20 miliona, ali je i ona bila nedovoljna za dovršenje velikih radova na fabrici i ugljenom rudniku, tako da su već u 1928. godini morali biti angažovani veći krediti. Ta se pozicija penje od 7 na 17,7 miliona dinara u god. 1929. Ali oslanjajući se na moćne finansijske grupe i vodeći strogo računa o prave vilima finansiranja industriskog poduzeća, skupština, održana u junu ove godine, odlučila je da se glavnica poveća od 20 na 30

miliona dinara, kako bi se rasteretila pozicija „poverioca”. U godišnjem izveštaju daju se dragoceni podaci o stanju imovinskih delova; kod pojedinih grupa i objekata pokazuje se ne samo njihova vrednost na dan zaključenja bilansa, već i njihova prvobitna vrednost i iznos sviju dotadanih otpisa. Tako se vidi ne samo prava vrednost investicije, već isto tako i nova investicija u toku svake godine.

Tako na pr. železnička mreža i telegrafski uređaj, koji su iskazani sa 3,15 mil. din. vredeli su prvobitno 5,08 mil. din. I dalje, za tri godine novo je investirano 800.000 dinara.

U bilansu za 1929. god. gubi se pozicija od 14,3 miliona dinara, koja predstavlja instalaciju za novu fabriku (kao privremeni račun), a cela suma je prenesena na odgovarajuće stalne račune u aktivi, da bi se mogla vršiti redovna amortizacija. Zato vidimo da su na primer zgrade skočile (iz 28. za 29. godinu) od 4.4 na 13,2 mil. din., a mašinerije i alat od 6 na 18,7 miliona dinara. Porast iznosi skoro 22 miliona dinara. To u glavnom predstavlja nove investicije. Ali one nisu sve. I druge su investicije vršene.

Malo je predratnih poduzeća kod nas, koja su izvršila za poslednje tri godine toliko veliko proširenje i reorganizaciju kao što je to sa Francusko-srpskom cementarom i rudnikom uglja.

Ukupna aktiva poduzeća iznosi 43 mil. din., od čega zgrade 13,2 mil. din. (pri tome treba imati u vidu da se fabrika nalazi udaljena od varoši i da je ona morala sledstveno podići sve potrebne prostorije za stanovanje celokupnog personala i radništva), mašinerije, alat i materijal 18,6, ukupno 32 mil. dinara. Na suprot tome stoji glavnica od 20 miliona dinara, a ostatak je pokriven poveriocima od 12,7 miliona dinara. Kako se povećava sad glavnica za 10 miliona, to će sve investicije od 32 miliona dinara biti pokrivenne sopstvenim sredstvima od preko 30 miliona zajedno (sa rezervom). Time je društvo vaspоставilo potrebnu ravnotežu između investicije i sopstvenih sredstava.

Pada u oči da celokupno potraživanje od mušterije iznosi 4,2 miliona dinara. To se može smatrati za današnje prilike za vrlo skromno i ako fabrika izlazi na susret svojim mušterijama sa kreditom. Roba je takođe sa malim iznosom od 2,7 miliona dinara, što se vidi iz ranije statistike ukupne količine proizvedene i prodane. Znači, da uprava udešava proizvodnju prema efektivnim porudžbinama tako, da se nikad ne zatekne mnogo robe na stovarištu, to je ne samo netrgovački i štetno, već i tehnički, kao što je poznato, cement je roba koja gubi od kvaliteta dugim stajanjem.

Bruto dobit je porasla od 5 na 9,1 milion dinara od 1926. do 1929. godine, a čista dobit od 0,904 na 2,3 miliona dinara.

Po sebi se razume da su radovi na proširenju fabrike morali otežati samu proizvodnju, ali u prkos tome proizvodnja je stalno povećavana baš i onda kada su radovi u fabrici bili u najvećem jeku.

Pada u oči da se pozicija hartija od vrednosti smanjila od 526 hiljada na 123 hiljade; to dolazi otuda što su obligacije Ratne štete, dobivene na ime naknade ratne štete upotrebljene za nabavku raznih potrebnih prilikom proširenja poduzeća. U portfelju se danas nalaze akcije Agrarne banke za 100.000 dinara.

Isto se tako u 1929. godini izgubio compte d'ordre, jedan specijalitet, koji je imao za uzrok takođe jednu specijalnost: da služi kao rezerva za eventualni gubitak jedne parnice. Spor se vodio oko valorizacije jednog predratnog dugovanja. Poduzeće ju je izgubilo. To je jedini slučaj da je sud stao na gladište valorizacije.

Čista dobit iznela je 1,638.000 dinara, a u prošloj godini iznosila je 655.300 dinara, tako da je ukupna dobit na raspoloženju bila 1,881 miliona, od čega je dato 7% akcionarima na ime dividende, to je 1,400 miliona; 160 su upotrebljeni za za-

konsku rezervu, a 145 hiljada na tantijeme i nagrade organima društva.

Francusko-srpska industrija cementa i uglja spada u koncern Francusko-srpske banke, a ova je predstavnik jednoga od najmoćnijih finansijskih koncerna u Evropi sa Banque de Paris et des Pays Bas na čelu.

„DALMATIA” D. D. ZA TVORENJE CEMENTA PORTLAND SUCURAC — SPLIT.

Dalmatinska industrija cementa nalazi se u punom razvitku. Svih pet tvornica rade punom parom. A vrše se i znatne investicije u svrhu povećanja produkcije. Neke tvornice, u prvom redu upravo „Dalmatia” biće u stanju da na tržište bace dvostruku količinu cementa nego što su to radile do sada. I to cementa prvorazredne kakvoće. Danas sve te tvornice imaju svoje velike kemičke laboratorije, koji ne dozvoljavaju da iz tvornice izađe i jedna tona cementa, koja ne bi bila prvoklasna. To je i razlog zašto se dalmatinski cement toliko traži. Ne samo kod kuće nego i na strani.

Sve dalmatinske tvornice cementa imaju svoje posebne marke, koje su zakonom zaštićene i koje, naročito u inozemstvu, uživaju sve to veću reputaciju. To se najbolje vidi po tome što dalmatinske tvornice cementa plasiraju svoje produkte ne samo po obalama Sredozemnog mora nego i preko Sueckog kanala sve tamo do Jave i Sumatre pa i dalje. U najnovije vrijeme znatne količine plasiraju se i u Americi, pa čak i u državama preko Panamskog kanala. Još malo pak neće skoro biti države koja neće bar za specijalne radove, da uvozi dalmatinski cement.

Tvornica „Dalmatia” razvija u najnovije vrijeme naročitu djelatnost. Ona proširuje svoju tvornicu tako da ima izgleda da će se razviti u našu najveću fabriku cementa. Znatna novčana sredstva kojima raspolaže omogućuju joj da sa lakom provodi svoju ekspanziju.

Bilanca za četiri poslednje godine pruža nam slijedeću sliku konstantnog razvitka:

	1929.	1928.	1927.	1926.
Aktiva				
Kamenolomi, tvornica	60.282	53.578	48.418	10.720
Materijal	11.594	6.020	10.237	2.582
Produkti	4.874	4.541	3.551	2.551
Dužnici	11.851	7.798	22.054	2.121
Efektivi	2.582	2.580	2.583	856
Blagajna	19	289	480	4
Pasiva				
Deonička glavnica	6.500	6.500	6.500	6.500
Rezerva	27.108	26.580	2.558	593
Amortizacija	20.206	17.008	13.875	3.235
Vjerovnici	34.860	22.372	39.096	7.997
Dobitak	2.136	2.074	1.772	498
Ukupna bilanca	91.205	74.811	87.741	18.839

U prvom redu ističemo da su investicije porasle za 7 milijuna dinara i to efektivnih. I to onaj dio koji je proveden preko računa investicija, ne vodeći računa o onome, što je provedeno preko tekućih troškova i po tome odmah i otpisano. Godine 1928. investicije su iznosile 5 milijuna. Po tome u dvije godine 12 milijuna dinara. A investicioni program nije još ni izdaleko izvršen. Znatni iznosi biti će utrošeni i ove godine.

Investicije su knjižene sa 60 milijuna dinara. Račun amortizacije iznosi 20 miliona. Po tome bilančna je vrijednost investicija 40 milijuna. Međutim ona je u stvari daleko veća. Sami ležaji tupine vrijede daleko više, a gdje je sama tvornica.

Vlastita sredstva, glavnica i rezerva iznose 53 milijuna ili nešto manje nego što je bilančna vrijednost investicija. Prošle godine nekako su bili jednaki. Nove investicije vrše se iz kredita. Nu to poduzeću ovakvih dimenzija ništa ne smeta.

Vjerovnici su porasli za 12.5 milijona dinara. Djelom radi porasta dužnika od 7.8 na 11.8 milijona. A najviše radi investicija i radi porasta računa materijala naime od 6 na 11.6 milijona dinara.

Prošle godine amortizirano je preko 3 milijona dinara. Za 50% više nego što je izkazani dobitak. U forsiranoj amortizaciji najbolje se i vidi solidnost poduzeća. Jer jedna nešto manja amortizacija i poduzeće bi bilo u stanju da plati gotovo dvostruku dividendu.

Prigodom valorizacije dobijen je iznos od 24 milijona dinara. Sedam milijona 270 hiljada moralo se je upotrijebiti za fond valorizacije. Ostatak od skoro 17 milijona mogao se je upotrijebiti za povišenje dioničke glavnice. Međutim poduzeće nije se htelo služiti tim pravom nego je taj iznos dotiralo jednom posebnom rezervnom fondu. Time se je ono znatno odvojilo od mnogo naših poduzeća, koja su provela valorizaciju samo radi toga kako bi mogli izkazati što veću dioničku glavnice.

Račun gubitka i dobitka ovako izgleda:

	1929.	1928.	1927.	1926.
Prihodi				
Opći prihodi	9.786	9.726	7.866	2.432
Rashodi				
Opći troškovi	1.289	1.081	940	418
Amortizacija	3.197	3.134	3.167	797
Kamate	1.013	109	255	51
Porezi	2.140	3.317	1.768	907
Dividenda	20%	20%	20%	20%

Opći prihodi godine 1929. jednaki su općim prihodima godine 1928. Kod razhoda imamo neke promjene. Opći troškovi su porasli za 200 hiljada dinara, a kamate za 900 hiljada. Naprotiv porezi su opali za skoro 1.2 milijona. Time je pariran porast kod kamata i kod općih troškova i čisti dobitak ostaje isti.

Porast kamata od 109 hiljada na 1.013 milijona opravdava se zaduženjem radi novih investicija i porasta dužnika. Opadanje poreza posljedica je stupanja na snagu novog poreznog zakona koji za krajeve koji su ranije bili naročito pogodni znači jedno znatno olakšanje.

Interesantna je specifikacija poreza kako je provedena u bilanci. Općinski namet iznosi 576 hiljada dinara. Općina Kaštel Sućurac, na čijem se teritoriju nalazi fabrika, ima oko 2.000 stanovnika. To znači da općina može brigu oko svojih financija objesiti o vrat fabriци цемента. Sa preko pola milijona dinara može se pokriti čitavi budžet jedne male općine od 2.000 stanovnika. A da tamo dođe još jedna fabrika, mogla bi općina iz svog prireza čak da plaća i rente svojim općinarima.

„CROATIA“ TVORNICA PORTLAND CEMENTA A. D. ZAGREB

Kroacija ima jednu prednost, sa kojom se mali broj cementara u svetu može da pohvali: ona leži u neposrednoj blizini jednog većeg i naprednoga grada, ona je na 10 kilometara od Zagreba, a na železničkoj pruzi koja vodi od Zagreba severozapadu. Ona je u neposrednoj blizini železničke pruge. Ova okolnost čini da u pogledu transportnom, a kao što smo već nekoliko puta kazali, transportni su troškovi bitan element cene cementa, stoji vrlo povoljno, jer bez velikih troškova može da izvrši ekspediciju cementa u razne krajeve. Po sebi se razume da ne tako daleko u pravcu Jadranskoga mora, pošto se u tom pravcu nalaze opasni konkurenti, poznate moćne i savršeno organizovane dalmatinske fabrike cementa. Ali za to ona svoj reon proširuje čak u Sloveniju, pošto je cementara u Zidanom Mostu obustavila pogon. A isto tako i celokupna teritorija Hrvatske. Međutim za snabdevanje Zagreba cementom, čija je građevinska delatnost poslednjih godina vrlo živa, Kroacija se služi kamionima, koji znatno olakšavaju transport i pojeftinjavaju ga, jer se tim saobraćajnim sredstvima sprovodi na lice mesta, gde želi kupac.

Kroacija je jedna od najmlađih fabrika u Jugoslaviji; osnovana je 1908. godine i razvijala se postepeno i zadovoljavajuće. Njezin maksimalni kapacitet iznosi 7 vagona godišnje, što predstavlja jednu cementaru srednjega volumena kao što su približno Popovačka, pa uskoro će biti i Raljska. Ona ne pokazuje nikakvu naročitu ekspanziju s obzirom na poznati hiperkapacitet naše cementne industrije i na činjenicu, da je proširenje tržišta van domaćega potpuno isključeno usled visokih carinskih stavova za inostranstvo, a da je domaće tržište, i ako izgleda u postepenom porastu, ipak znatno ograničenog kapaciteta. Ali se fabrika, sudeći po poziciji aktive „nepokretnosti“ stalno proširuje, obnavlja i racionalizira. Ta je pozicija iznosila 1927. godine 13,8 miliona dinara, a 1929. 15,5 mil. din.

Račun izravnjanja.

Aktiva	1926.	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara			
Blagajna	145	146	177	143
Efekti	361	197	120	144
Fabrika i nepokretnosti	13.915	13.874	14.986	15.559
Zaliha robe, pogon. mat.	1.053	1.076	977	1.702
Inventar	393	313	243	234
Dužnici	3.320	4.541	6.143	5.676
Pasiva				
Glavnica	7.000	7.000	7.000	7.000
Rezerva	757	797	902	1.001
Rezerva valorizacije	1.750	1.750	1.750	1.750
Rezerva za smanj. vred.	5.308	5.588	6.274	7.048
Rezerva za obnovu	250	250	250	250
Poverioci	2.991	2.925	4.121	4.422
Razno	465	492	709	830
Dobitak	614	1.313	1.550	1.203

Račun gubitka i dobitka.

Rashodi				
Upravni troškovi	1.535	1.510	2.377	2.537
Porezi	2.812	1.248	1.019	1.032
Amortizacija	360	415	635	638
Dubiozi	—	219	212	13
Prihodi				
Proizvodnja	5.023	4.380	5.486	4.907
Kamati	95	103	146	273
Prihodi od kuća i zemalja	142	211	162	178
Zbir prihoda	5.260	4.694	5.794	5.358

Poslovna 1929. godina bila je jedna od običnih, približna 1928., što uostalom pokazuju i odnosne stavke u bilansu. Istina vidimo da su dužnici opali od 6,1 na 5,6 miliona dinara, ali su za nešto više porasle zalihe od 0,97 na 1,7 miliona dinara. Bruto prihod od proizvodnje kreće se za poslednje četiri godine u istim granicama, premda je u 1929. godini opao nešto prema 1928. (To u vezi sa povećanim zalihama bi pokazivalo, da je bila slabija prođa robe u 1929. nego u 1928. godini). Bruto prihod izneo je 5,3 miliona dinara (prema 5,8 u 1928. godini). Čist dobitak iznosi 1,200 miliona dinara odnosno sa prenosom iz prošle godine čist dobitak iznosi 1,136 miliona dinara i sa dobitkom iz 1928. godine 65,9 1,200 miliona dinara. Od toga je upotrebljeno 826 hiljada dinara na dividendu (odnosno na 8%), 113 hiljada tantijeme, 98 hiljada stalnom rezervnom fondu, 71,2 hiljade dinara fondu amortizacije i 45,6 hiljade dinara na iduću godinu. Jedna akcija glasi na 200 dinara a dividenda se plaća 25 dinara. Većina akcija se nalazi u svojini Beoćinske fabrike cementa. Finansisko zaleđe Croatije je tako moćno, da bi ona sposobna bila za svaku reorganizaciju i povećanja, ako bi se za to ukazala povoljna konjunktura.